

DIN BOGATA ACTIVITATE A PICTORULUI SIMION DIN PITEȘTI ÎN ȚINUTURILE HUNEDORENE (1)

Doina Ionescu

După cum mărturisește însuși pictorul într-o însemnare din 29 iulie 1797 pe una din cărțile aflate în proprietatea sa, a fost fiul protopopului Simion din Pitești, localitate unde va vedea lumina zilei în anul 1730. A deprins meseria de pictor la unul din centrele artistice ale Țării Românești, s-ar părea că la Râmnic. În jurul anului 1759 vine în ținutul hunedorean, stabilindu-se la Silvașu de Sus, unde va fi menționat în multe rânduri și ca paroh al satului. Popa Simion a luat parte în anul 1782 la sinodul electoral din Blaj.

Din bogata sa activitate în această zonă, menționăm câteva lăcașuri de cult din Țara Hațegului care păstrează integral sau parțial pictura murală, iconostase și icoane pe lemn, de asemenea și localități în care pictorul Simion a realizat o parte din laborioasa sa creație și care astăzi nu mai există.

Cel mai bine conservat ansamblu mural aparținând lui Simion din Pitești, se păstrează la biserica monument istoric *Înălțarea Domnului* din Nucșoara, construită la sfârșitul secolului XIII și început de XIV. În ultimul sfert de secol XVIII, lăcașul de cult va primi în interior un frumos ansamblu de pictură murală și un iconostas, care păstrează în partea dreaptă următoarea inscripție cu litere chirilice: *+ 1 779 septembrie 17. Valuri multe rădică furtuna pă mare, mai vârtos gându omului întru lucrare, nu atâta grija și frica începutului, cât grija și primejdia sfârșitului, fiecă început de folos nevoiinta li-arată iar sfârșitul a tot lucru la plată. Lăudat să fie a lui Dumnezeu putere, care după începutu și săvârșire și popa Simeon cu a sa zugrăvire, dă lui H(risto)s laudă și mărire”.*

O privire de ansamblu asupra picturii realizate de Simion din Pitești, ne demonstrează calitățile reale de virtuos în mânăuirea penelului atât în ceea ce privește desenul cât și cromatica vie care conferă picturii decorativism și pitoresc. Din punct de vedere stilistic pictura sa poartă amprenta stilului postbrâncovenesc, dar și ușoare influențe occidentale.

Pictura murală se desfășoară în registre compartimentate, iar în zona mediană a bolții semicilindrice a naosului sunt amplasate medalioane. Pe pereții dinspre Nord și Sud se înșiruie în frize Sfinți ierarhi (Fig. 1) și Sfinte (Fig. 2); în primul registru sunt redați figură întreagă, apoi în registrele următoare personajele sunt redade bust iar în ultimul registru superior din nou figură întreagă. Prin această reprezentare interesantă credem că pictorul a încercat să facă și o redare ierarhică a personajelor, culminând

cu cele principale amplasate în medalioane pe bolta semicilindrică: *Iisus Pantocrator* (Fig. 3), *Maica Domnului cu Pruncul* (Fig. 4), *Sf. Ioan Botezătorul* personaje care domină întregul ansamblu mural atât prin dimensiune dar și în special prin măreția expresivității. Prin felul în care pictorul redă personajele, dovedește o bună cunoaștere a formelor anatomice. Expresivitatea personajelor este evidențiată prin redarea portretelor și prin gestică a mâinilor. Capul este modelat cu o siguranță și cu o remarcabilă forță caracterologică, pictorul realizând veritabile portrete. Fețele sunt modelate fin, buzele sunt ușor schițate, nasul drept puternic subliniat, ochii mari expresivi, sprâncenele arcuite. Chipurile degajă noblețe și seninătate. Linia desenului care descrie ovalul fețelor are puritate și o remarcabilă putere de expresie. Fiecare personaj execută mișcări diverse ale brațelor, gestică a mâinilor fiind deosebit de expresivă. Elementul de legătură dintre chip și mână este vestimentația care și ea la rândul ei este diferită de la un personaj la altul, atât componistic cât și cromatic. Vestimentația, prin bogăția faldurilor ce urmăresc deopotrivă și formele anatomice, accentuează mișcarea și mărește dinamismului compozițional. Personajele redată în semigrafie sunt amplasate într-un spațiu convențional: cele două planuri redată în contrast cromatic sugerează cerul și pământul. Suprafața cerului este presărată de stele, relieful pământului este redat prin ușoare hașuri întrerupte din loc în loc. În cazul frizei reprezentând personaje feminine delimitarea cadrului și redarea spațiului s-a realizat prin reprezentări de coloane și arcade în stil brâncovenesc.

Pe peretele vestic al naosului sunt redată scene compoziționale prezentate tot în registre. În partea superioară, pe o suprafață semicirculară, scena *Adormirea Maicii Domnului*, sub care se conservă fragmentar *Judecata de apoi*. Deasupra arcului de triumf a fost pictată scena *Răstignirii*. Cele trei scene compoziționale poartă o puternică încărcătură dramatică. Desfășurarea acțiunii se face într-un cadru peisagistic convențional din care nu lipsesc elemente de arhitectură și elemente simbolice: soarele, luna, stelele, care participă la desfășurarea acțiunii. Remarcăm și aici diversitatea vestimentației. Unele personaje sunt redată în veșminte de epocă, contrastând puternic cu toată recuzita vestimentară din restul imaginilor.

Paleta cromatică este compusă din patru culori de bază roșu, galben, negru și alb, pigmenți naturali care în combinație au realizat o multitudine de nuanțe astfel distribuite pe suprafața pictată încât au realizat o armonie cromatică bine echilibrată. Tonurile de griuri calde în alternanță cu griuri reci au fost înobilate de folosirea unei nuanțe de ocru galben strălucitor care imită bine foița de aur, întrebuintat la aureole, componente vestimentare, accesorii și podoabe.

La realizarea picturii de pe iconostas, pictorul va folosi tehnica tradițională a picturii pe lemn. În acest caz autorul dovedește a fi un bun miniaturist. Abordând același stil grafic și decorativ ca în pictura murală, pictorul are la dispoziție suprafețe mult mai mici în care va reda scene compoziționale cu personaje miniaturale. În acest caz însă suportul nu mai permite cromatic obținerea transparențelor din frescă. Personajele au aceeași încărcătură plină de expresivitate atât în redarea diferențiată a portretelor cât și în gestică. Întâlnim și aici fețe frumos conturate cu nuanțe de ocru, siena și umbră naturală în care un rol important îl joacă expresia ochilor bine conturați și care parcă urmăresc privitorul. Gestică a mâinilor joacă și în acest caz un rol important. Regăsim preocupări asemănătoare cu cele din frescă în redarea vestimentației.

Diversitatea și bogăția drapajului și a elementelor ornamentale, dau o notă de eleganță și somptuozitate ansamblului.

Acest pictor cu certe calități artistice, cunoscător al iconografiei, iscusit mănăstirilor al penelului a transmis o parte din cunoștințele lui ucenicului său Nicolae, tot din Pitești cu care a venit în Transilvania și cu care pictează atât în Țara Hațegului, cât și pe Valea Mureșului și alături de care figurează pictând la Prislop.

Inscripția descoperită în 1909 deasupra ușii de intrare în naos în biserica mănăstirii Prislopului menționează că, cităm: "această sfântă mănăstire... s-a zugrăvit toată precum se vede... la anul 7267 de la Hristos 17(59)... fiind zugrăvit popa Simeon, fecior(ul) pop(ii)... (din) Pitești și ucenicul meu Niculae"...

Acest ucenic Nicolae, va deveni ulterior pictor independent, semnând în 1765 fresca bisericii din Gurasada împreună cu Ioan Ierodiaconul din Deva.

Din întregul ansamblu mural al bisericii mănăstirii Prislop, se mai păstrează fragmentar doar câteva scene în pronaos, din *Acatistul Fecioarei* și din ciclul Hristologic. Pe perețele estic fiind înfățișate *Nașterea lui Iisus*, *Închinarea magilor*, *Călătoria magilor*, pe cel sudic *Fuga din Egipt* și *Iisus vorbind ucenicilor*, spre vest *Deisis*, *Pocrovul Maicii Domnului* și *Maria Orantă*, înconjurată de cete îngerești, iar pe perețele nordic, *Întâmpinarea Domnului* și *Maica Domnului pe tron* flancată de arhangheli. Simion din Pitești și ucenicul său Nicolae au pictat de asemenea și fațada de vest a bisericii pe care era redată în întregime scena *Judecății de apoi*, din care în prezent se mai văd vag doar unele fragmente. Pictată în același stil postbrâncovenesc, biserica mănăstirii Prislopului este primul lăcaș de cult în care pictorul își va începe activitatea pe țărâm hunedorean.

În aceeași zonă, a Țării Hațegului, la Baru Mic, în biserica ortodoxă a Pârveștilor, Simion din Pitești va realiza un frumos ansamblu de pictură murală și pictura iconostasului în anul 1785. Biserica a fost pictată și în exterior. Astăzi, această pictură este într-o stare de degradare avansată, fresca din interior fiind foarte afumată, iar în unele zone, stratul de pictură este puternic deteriorat. Din pictura exterioară se mai păstrează doar câteva elemente decorative geometrice pictate în partea superioară, pe latura de sud a bisericii, la nivelul streșinilor. (În această stare se afla biserica în anul 1993, când ne-am deplasat pe teren în acea zonă). Referindu-se la această biserică dr. Iacob Radu în Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului, va menționa,: "*Biserica cea veche de lemn, pe la anul 1784 a fost dusă de apa pârăului... și în locul ei s'a zidit în anul 1785 una de piatră care stă și astăzi... și tot atunci s'a și zugrăvit cum arată o inscripție pe care cam anevoe se poate ceti: zugrăvită sub stăpânirea înaltului Împărat Iosif al II-lea, anul 1785, zugrăvită de popa Simion din Pitești, cu toată cheltuiala lui laneș Pârvu, care i-a dat un cal înșeuat gata*".

Cercetările făcute asupra stratului de frescă din interior, au stabilit existența unui strat ce s-a aplicat direct pe ziduri, fără alt strat mai vechi ori intermediar. Datarea frescei și prin ea a unei faze din existența bisericii s-a putut face pe baza unei pisanii de pe arcul despărțitor al naosului de pronaos (căreia i-am dat citire mai sus).

Iconostasul este pictat tot de Simion, păstrându-se azi doar o parte. Au fost înlocuite icoanele împărătești cu icoane de factură catolică pictate în ulei pe suport textil, probabil în secolul XIX, ele fiind nesemnate, nedatate. În anul 1777 pictorul Simion va picta iconostasul Bisericii Unite construită la începutul secolului XVIII, la

Hațeg, ulterior în sec. XIX odată cu construirea bisericii ortodoxe Sf. Treime, se vor muta ușile împărătești și icoanele realizate de pictor. Referindu-se la această biserică, dr. Iacob Radu menționează: *"Din biserica cea veche s-au reținut pentru cea nouă: ușile împărătești și patru icoane. Ușile sunt zugrăvite după obiceiul și stă scris pe ele: popa Simion Zugrav 1777; se vede că e tot acela care a zugrăvit bisericile din Bara și iconostasele din Densuș și cele de la Prislop"*.

Așa după cum relatează autorul, pictorul Simion va picta în anul 1789 iconostasul de lemn al Bisericii ortodoxe din Densuș și, probabil, peretele apusean al naosului înfățișând *Judecata de apoi*, compoziție azi aproape distrusă. Din iconostas, de asemenea, se păstrează doar o parte. Atât cât a mai rămas confirmă calități incontestabile de miniaturist al pictorului. Cităm din cele menționate de dr. Iacob Radu referitor la pictura bisericii: *"Iconostasul e de lemn și s'a zugrăvit la anul 1789 de către popa Simion Zugravul. Doctor Gróh István pictor și profesor la școala de Belle-Arte din Budapesta a descoperit și decopiat mai multe chipuri de pe pereții acestei biserici."*

Tot în zona Hațegului, pictorul a realizat un ansamblu mural și la biserica ortodoxă din Subcetate, azi inexistentă. Despre această pictură, același Iacob Radu menționează: *"Despre biserică scrie vicarul Moldovanu, că au avut una veche de lemn, care în 1783 s-a ruinat și în locul ei au zidit alta de piatră care s-a și zugrăvit frumos. Dar reparându-se biserica în anul 1894 s'a dat cu var peste zugrăveala afumată. O inscripție veche ce se afla în altar înainte de aceea reparatură spunea că biserica ar fi zugrăvită de Popa Simion din Pitești în anul 1783"*.

Ceea ce se mai cunoaște despre activitatea pictorului în aceeași zonă a Hațegului este realizarea unor icoane pe lemn pentru Biserica din Sânpetru, pictarea iconostasului din Peșteana și o serie de steaguri bisericesti. Unele dintre acestea au fost transferate în colecția bisericească de la mănăstirea Gai (județul Arad), unele icoane au intrat în depozitul Protopopiatului ortodox din Orăștie sau în colecția de artă a muzeului nostru.

Popa Simion din Pitești și-a adaptat creația la cerințele din zona Transilvaniei, relevând în toți anii petrecuți aici rezistența picturii tradiționale în fața curentelor artistice apusene ale vremii rezistență păstrată prin contactul cu arta brâncovenească și postbrâncovenească din Țara Românească.

Activitatea lui Simion din Pitești s-a desfășurat și în Valea Mureșului. Ansamblurile murale, icoanele și iconostasele realizate în această zonă, face subiectul unei alte comunicări.

BIBLIOGRAFIE

1. Porumb, Marius, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, sec. XIII-XVIII*, București, 1998.
2. Cristache-Panait, Ioana, *Rolul zugravilor de la sud de Carpați în dezvoltarea picturii românești din Transilvania, în SCIA*, tom 31, 1984.
3. Drăguț, Vasile, *Vechi monumente hunedorene, București*, 1968.
4. Vătășianu, Virgil, *Vechile biserici românești de piatră din județul Hunedoara, în ACMIT*, 1929.
5. Porumb, Marius, *Zugravi și centre românești de pictură din Transilvania sec. XVIII, în AIIAC*, XIX, 1976.
6. Porumb, Marius, *Contribuții la cunoașterea unor zugravi din veacul al XVIII-lea din Transilvania, în AMN*, VIII, 1971.
7. Radu, Iacob, *Istoria vicariatului greco-catolic al Hațegului, Lugoj*, 1913.

SUR L'ACTIVITÉ DU PEINTRE SIMION DE PITEȘTI DANS LE DÉPARTEMENT DE HUNEDOARA

Résumé

Le peintre Simion de Pitești est venu dans la zone de Hunedoara, probablement, dans l'année 1759, et il a déployé une riche activité dans le domaine de la Peinture des églises, notamment, dans la zone de Hațeg.

Parmi les églises qui gardent encore la peinture murale, l'iconostase ou des icônes en bois, nous mettons en évidence l'église-monument historique - "L'Ascension" qui a été construite à été construite à la fin du XIII-ème siècle et au commencement du XIV-ème siècle et qui se trouve dans la localité Nucșoara.

D'après la note du peintre, qui est écrit dans l'autel, la peinture a été réalisé dans l'année 1779.

De point de vue stylistique, la peinture este influencé par le style postebăncovenesc et en même temps par le style occidental.

Dans la même zone, dans la localité Baru Mic, dans l'église orthodoxe de la famille Părvu, Simion de Pitești a réalisé, dans l'année 1785 un beau ansamblé de peinture murale et la peinture de l'iconostase. Maintenant cette peinture se trouve dans une avancé état de dégradation.

Dans l'année 1789, le peintre Simon de Pitești a réalisé la peinture de l'iconostase en bois et une partie de l'ansamblé mural de l'église orthodoxe de Densuș, maintenant presque complétement détruite.

Aussi dans le Pays de Hațeg, à Prislop, dans l'année 1759, le peintre Simeon, ensemble son disciple Niculae ont réalisé tout l'ansamblé mural, à l'intérieur et à l'exterieur, dequel on garde seulement quelques fragments.

Dans l'année 1777, le peintre Simion a fait la peinture de l'iconostase de l'église de Hațeg, et plus tard, dans l'année 1783 a réalisé l'ansamblé mural de l'église orthodoxe de Subcetate, maintenant elle n'existe plus. On connaît aussi l'activité du peintre Simion en ce qui concerne la peinture des icônes en bois pour l'église de Sâmpetru, la peinture de l'iconostase de Peșteana et une série des drapeaux des églises.

Une partie des icônes on garde dans le dépôt de l'archidiocèse orthodoxe de Orăștie. Le Prêtre Simeon de Pitești a activé dans la zone de Hunedoara aproximativement jusqu'à l'année 1789, en réalisant de beaux ansambles murals aussi dans la Vallée de Mureș.

LA LISTE DES ILLUSTRATIONS

La 1-er.	Fig. Naos - Les saints prelates
La 2-eme	Fig. Naos - Les saintes
La 3-eme	Fig. Jesus
La 4r-eme	Fig. La Vierge et Jesus enfant

Fig. 1. Sfinți Ierarhi

Fig. 2. Naos. Sfinte mucenițe

Fig. 3. Isus Pantocrator.

Fig. 4. Maica Domnului cu Pruncul.